

Joanna Nowak

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
ORCID 0000-0002-7152-6515

***Wołyń. Historia, ludzie, zabytki* – przewodnik turystyczny do podróży sentymentalnej i fotograficzna dokumentacja województwa wołyńskiego z kolekcji rodziny Jasiuków**

W grudniu 2023 roku na rynku wydawniczym ukazała się 2-tomowa publikacja trudna do przecenienia¹. Jest to bowiem dzieło dopełniające naszą wiedzę o jednym z szesnastu województw II Rzeczypospolitej², którego mieszkańcy w sposób szczególny doświadczyli okrucieństwa wojny, a po wojnie terytoria te zostały włączone do ZSRR i wiedza o nich była bezwzględnie i systematycznie rugowana z oficjalnego obiegu informacji (m.in. ocenianie mediów, niewłączenie tematyki do programów nauczania historii i geografii w szkołach wszystkich szczebli). Dopiero po dziesięcioleciach i zmianach systemowych do świadomości społecznej docierają informacje o okupacyjnych przesiedleniach zamieszkałych tam Polaków, masowych wywózkach na Syberię i na roboty do Niemiec oraz o ukraińskim ludobójstwie, czyli Rzezi Wołyńskiej, kiedy widłami, siekierami zabijano bezbronnych starców, kobiety, dzieci, niemowlęta wrzuca-

¹ *Wołyń : historia, ludzie, zabytki*. T. 1-2 / Ireneusz Jasiuk, Damian Jasiuk. – Lublin : Kresowe Drogi, 2023. – 2 t. (543, [1] ; 545-1055, [1] s.) : faks., fot., mapy, portr. ; 34 cm. – ISBN 978-83-963874-0-0.

² „Województwo Wołyńskie, położone w północno-wschodniej części Rzeczypospolitej, graniczy od północy z woj. Poleskiem, od wschodu z Ukrainą, od południa z woj. Tarnopolskiem, od południo-zachodu z woj. Lwowskim. Obszar województwa wynosi 30.247 klm. kwadr. Zaludnienie, na zasadzie spisu z r. 1921 wynosi 1.437.569 osób, przy gęstości 47,5 mieszkańców na 1 klm. kwadr. Pod względem narodowościowym przeważa tu ludność ruska, występująca w sile 68,4%. Polaków zamieszkuje 16,8%, Żydów 10,5%, innych narodowości 2,5%. W liczbie tych ostatnich występują dość liczne kolonie czeskie, istniejące tutaj od czasów przedwojennych jeszcze”. Zob. *Województwo Wołyńskie w świetle cyfr*, „Wiadomości Turystyczne” 1932, nr 1, s. 1, https://jbc.bj.uj.edu.pl/Content/370528/PDF/NDIGCZAS018195_1932_001.pdf, [dostęp: 3 września 2024].

no do studni, rabowano, palono całe wsie, ranni ginęli w płomieniach. Spisane i wciąż nagrywane są wspomnienia tych, którzy przeżyli i ich rodzin³. Podjęto dyskusję nad interpretacją prawną zbrodni⁴, zaś 14 lipca 2024 roku został odsłonięty pomnik w Domostawie⁵. Nie ma natomiast zgody władz państwowych Ukrainy na kontynuację prac ekshumacyjnych⁶ i godny pochówek zamordowanych. Nie ma też (jeszcze?) publikacji, pokazującej ogrom bestialstwa OUN UPA i prawosławnego chłopstwa, choć wiadomo, że były robione zdjęcia w miejscach kaźni⁷. Autorom opracowania *Wołyń. Historia, ludzie, zabytki* przyświecał inny cel. Chcieli pokazać – i zrobili to bardzo dobrze – Wołyń, jaki był dawniej, przed wybuchem II wojny światowej, a zilustrowali miejscowości, piękno krajobrazów i bogactwo architektury, udokumentowali historię, a także inicjatywy społeczne, gospodarcze i kulturalne, biedę i sukcesy organizacyjne młodej wówczas państwowości. Na zdjęciach są (często anonimowi dla nas) ludzie. Czy obok ofiar sfotografowano ich morderców?

³ M.in.: L. Kempczyński, *Ukraina zbrodni. Historia, o której nie powiedzą ci politycy i dziennikarze*, Warszawa 2017; M.A. Koprowski, *Mord na Wołyniu. Zbrodnie ukraińskie w świetle relacji i dokumentów*, t. 1-2, Zakrzewo 2017-2018; tenże, *Mord na Wołyniu. Przemilczane ludobójstwo na Polakach*, Poznań 2023; M. Socha, *Wołyń. Świadkowie mówią*, Łódź 2019; *Ocaleni z ludobójstwa. Wspomnienia Polaków z Wołynia*, oprac. J. Karbarz-Wilińska, B. Januszewski, Gdańsk 2023; *Wołyń bez mitów. Kulisy ukraińskiego ludobójstwa na Polakach*, red. P. Zdziarski, Warszawa 2023; *Dokumenty zbrodni wołyńskiej*, t. 1-2, oprac. E. Gigilewicz, L. Popek, P. Sokołowski, T. Zych, Warszawa 2023-2024; nagrania dostępne na YouTube.

⁴ T. Turejko, *Zbrodnie wołyńska w świetle prawa międzynarodowego*, Warszawa 2023.

⁵ *Odsłonięto wyklęty pomnik Rzezi Wołyńskiej*, <https://muzeum-ak.pl/relacja/odslonieto-wyklety-pomnik-rzezi-woylinskiej/106/0/0/>, [dostęp: 2 września 2024].

⁶ Warto przytoczyć informacje na ten temat przekazane przez Leona Popka, historyka, który z pomocą polskich i ukraińskich archeologów przeprowadzał pierwsze ekshumacje. W rozmowie z Witoldem Szablowskim mówił m.in.: „wykonaliśmy, jako strona polska, sześć takich ekshumacji, łącznie udało nam się znaleźć i pochować około 800 osób. [...] około 55 tysięcy ludzi w około 1800 miejscowościach. Uważam, że dzisiaj byłibyśmy w stanie przeprowadzić ekshumacje w trzech, maksymalnie czterech miejscach rocznie. [...] to ogromna skala. Trzeba zacząć od miejsc, gdzie jest najwięcej pochowanych. Tam do dziś są groby, w których leży po kilkaset osób. Nietknięte od 1943 roku. W większości przypadków nie ma nawet krzyża ani żadnej informacji, że tam jest dół śmierci. Tak nazywam nieoznaczone krzyżem miejsca, gdzie leżą niepochowane szczątki. W czasach komunistycznych w miejscu dawnych polskich wiosek często powstawały kołchozy, ziemia z takich grobów była orana przez traktory i sprzęt rolniczy – glebogryzarki, pługi, kultywatory. Dzisiaj w takich miejscach bardzo łatwo można znaleźć małe fragmenty ludzkich kości. Po prostu chodzisz po polu, a one tam leżą. [...] Dołów śmierci są setki”. Zob. W. Szablowski, *Opowieści z Wołynia*, Warszawa 2023, s. 56.

⁷ „Uczyła się tam fotografii, uzupełniając praktykę w znanym zakładzie Skórskiego przy Jagiellońskiej. Tam poza godzinami pracy wywoływała konspiracyjnie filmy, które dostarczała jej komórka dokumentacji AK. Były to przeważnie zdjęcia z egzekucji ulicznych, z getta, ale też wstrząsające obrazy nieludzko wymordowanych wsi polskich przez Ukraińców z oddziałów UPA Bandery i Bulby. W ciemni pana Skórskiego oglądała to wszystko na własne oczy i nie chciało się jej wierzyć, że można ludzkie głowy nasadzać na sztachety płotów, niemowlęta przybijając za język gwoździami do kantu stołu”. To krótki fragment wspomnienia ze Lwowa o Hannie Ziemińskiej-Róg, opublikowanego przez Jerzego Janickiego. Zob. J. Janicki, *Cały Lwów na mój głów... Alfabet lwowski*, Warszawa 1993, s. 220-221.

W omawianej książce dano krótki opis dziejów Polesia, ilustrowany najstarszymi fotografiami z drugiej połowy XIX i XX wieku chronologicznie nie wykraczając poza 1939 rok. W narracji zastosowano czas terażniejszy, co potęguje wrażenie zatrzymania czasu. Nie ma tutaj opisów tęsknoty za utraconą krainą, nie ma westchnień i przykrej konfrontacji ze stanem późniejszym lub obecnym, a odbiorca kartkując ponad tysiąc stron, trafia w atmosferę tamtych miast, miasteczek, wsi. Poznaje uwarunkowania gospodarcze i społeczno-kulturalne, równocześnie dowiadując się, jak do nich dojechać, gdzie i za ile wynająć pokój na nocleg, zjeść, nadać depeszę, co zwiedzić itp. Informacje zebrano i przedstawiono, jak w standardowym przewodniku turystycznym. Zamiast rzeczywistej wycieczki otrzymaliśmy jednak od autorów uporządkowany zestaw ponad trzech tysięcy ilustracji. Taka koncepcja opracowania nie tylko zapewnia wygodę korzystania dla tych, którzy sięgną po książkę z pobudek sentymentalnych, bo wiele lat temu musieli opuścić swoje domy, dla ich rodzin, bo nie mają własnych pamiątek i zdjęć, ale także dla czytelników bez rodzinnych związków z Wołyniem, którzy dopiero teraz mają możliwość poznawać dramatyczne wydarzenia, jakie miały tam miejsce w latach 40. XX wieku. Tylko na zdjęciach, starych pocztówkach możemy zobaczyć, jak wyglądał kościół, w którym toczyły się walki⁸, cerkiew, gdzie święcono narzędzia gospodarcze służące od tej pory także do zabijania sąsiadów, nieistniejące już synagogi i zbory, pałace i dworki, warowne zamki z czasów przedrozbiorowych, szkoły, chaty i miejskie ulice, na mapach – lokalizację spalonych wiosek, po których nie pozostał żaden ślad; w faksymile dokumentów i pieczęci, a także w kopiach reklam, szkiców, wykresów, nagłówków prasowych i afiszów odzwierciedla się codzienna działalność zamieszkałych tam przed wojną ludzi. Dlatego jest to tak ważna teraz publikacja.

Wydawnictwo „Kresowe Drogi” powstało z inicjatywy autorów, a opracowywanie książki trwało trzy lata. Zespół autorski stanowią ojciec i syn, którzy tak o sobie napisali:

[nasza] mama a jednocześnie babcia urodziła się w Wołyniu, dzięki czemu płynnie w nas kresowa, wołyńska krew. Żaden z nas nie ma historycznego wykształcenia a mimo to od najmłodszych lat kolekcjonujemy pamiątki z Kresów a w szczególności z Wołynia i teraz przyszedł już czas aby móc się nimi podzielić z szerszym gronem odbiorców. Zdjęcia i materiały [były] kolekcjonowane przez ponad 40 lat⁹.

Głównym autorem jest Ireneusz Jasiuk, doktor nauk medycznych¹⁰, radiolog zarejestrowany w Okręgowej Izbie Lekarskiej w Lublinie i zatrudniony m.in.

⁸ Przykładem niech będzie jedno wspomnienie. Znany kompozytor Krzesimir Dębski jest autorem książki *Nic nie jest w porządku. Wołyń – moja rodzinna historia* (Warszawa 2016), w której opisał wydarzenia mające miejsce w Kisielinie i tamtejszym kościele. Interesujące zdjęcia z przedwojennego Kisielina opublikowano w omawianej książce. Zob. I. Jasiuk, D. Jasiuk, s. 528-530.

⁹ *O autorach*, <https://www.polskie-kresy.com/about-5>, [dostęp: 3 września 2024].

¹⁰ Dysertacja: I. Jasiuk, *Historia uzdrowisk na Kresach Wschodnich Polski w okresie międzywojennym na wybranych przykładach: Truskawiec, Druskienniki oraz Morszyn Zdrój*, promotor: dr hab. J.S. Reymond, Warszawski Uniwersytet Medyczny 2019 [maszynopis]. Zob. też artykuł

w Mazowieckim Szpitalu Specjalistycznym w Radomiu. To właśnie do niego należy kolekcja i on dokonał wyboru i opracowania ilustracji, zaprojektował okładkę, napisał *Kilka słów do czytelników*, gdzie podziękował synowi za pomoc w tytanicznej pracy. Damian Jasiuk jest prawnikiem, właścicielem Kancelarii Adwokackiej w Lublinie. Przedmowę¹¹ do opracowania napisał prof. dr hab. Wojciech Fałkowski, historyk mediewista, nauczyciel akademicki w Uniwersytecie Warszawskim i w latach 2017-2024 dyrektor Zamku Królewskiego w Warszawie. Skład i formatowanie komputerowe oraz druk i oprawę¹² zagwarantował lubelski Multipress.

Choć nie jest to opracowanie naukowe, to ze względu na ilość i jakość zgromadzonego materiału może być włączone do kanonu lektur wykorzystywanych przez nauki pomocnicze historii. Przewodnik składa się z dwóch zasadniczych części opisowych z bogatym materiałem ilustracyjnym (2826 pozycji numerowanych). Część ogólna (strony 10-152) zawiera informacje o historii oraz współczesności województwa wołyńskiego w granicach II Rzeczypospolitej. Część szczegółowa (strony 153-953) jest prezentacją powiatów (w kolejności od stołecznego) i należących do nich wielu (nie wszystkich) miejscowości. Ilustracje bez oryginalnego podpisu lub z podpisem w obcym języku (francuski, niemiecki, rosyjski, ukraiński) są podpisane z określeniem topografii przedstawianego miejsca lub imprezy. Podpisy są krótkie i nierzadko obejmują kilka ilustracji. Bez podpisu pozostawiono pocztówki, które na awersie są jakoś zatytułowane (dawniej częsta praktyka wydawnicza). To należy pochwalić, ale szkoda, że podpisy nie zawierają żadnych innych informacji, np. o autorze fotografii, wydawcy pocztówki, stanie zachowania oryginału, a przede wszystkim o skali reprodukcji¹³. Jako osobną wydzielono część (strony 954-1043) zawierającą wyłącznie ilustracje (niepodpisane i nieponumerowane) uporządkowane w sześciu rozdziałach (*Cegielki na budowę kościołów Wołynia, Plany miast województwa wołyńskiego, Stemple pocztowe Wołynia, Zakłady fotograficzne Wołynia, Gazety i czasopisma Wołynia, Reklamy*). W bibliografii spisano 45 pozycji, w tym 30 z epoki (wydanych w latach 1877-1939). Do takiej zawartości racjonalne było opracowanie indeksu geograficznego, który został zatytułowany *Spis miejscowości*. Pierwszy tom zakończono spisem treści tylko do tegoż, zaś drugi – do całości (tomy 1-2 mają ciągłą paginację)¹⁴.

I. Jasiuk, *Truskawiec – dzieje kresowego uzdrowiska na tle różnorodności kulturowej i etnicznej Małopolski Wschodniej*, „Acta Humana” 2017, vol. 8, s. 231-246, <https://journals.umcs.pl/ah/article/view/5723>, [dostęp: 3 września 2024].

¹¹ W. Fałkowski, *Tytułem wstępu*, w: I. Jasiuk, D. Jasiuk, s. 5-7.

¹² Książka szyta jest niemi. Posiada twardą oprawę płócienną w kolorze granatowym z tłoczeniami i napisami srebrnymi (tytuł i herb województwa).

¹³ W jednej z prezentacji poinformowano: „Ciekawsze pocztówki czy zdjęcia powiększone są na jedną czy nawet dwie strony w celu lepszego zaprezentowania detali”. Zob. (fran), *Wołyń – historia, ludzie, zabytki*, <https://rynek-ksiazki.pl/aktualnosci/wolyn-historia-ludzie-zabytki>, [dostęp: 9 września 2024].

¹⁴ Spis treści pokazano też online: *Wołyń historia ludzie zabytki*, <https://www.polskie-kresy.com/general-5>, [dostęp: 9 września 2024].

Część ogólną rozpoczęto od krótkiej historii Wołynia czasów najdawniejszych, poprzez wydarzenia z lat Rzeczypospolitej Obojga Narodów, guberni wołyńskiej pod zaborami i dołączenia tej krainy do niepodległej Polski. Omówiono kształtowanie się granic, podział geograficzny i administracyjny, dane statystyczne miejscowej ludności i nowych osadników oraz koloryt wielonarodowej społeczności ze zwróceniem uwagi na warunki życia Polaków, Ukraińców, Żydów, Czechów, Karaimów, Cyganów. Spośród znanych Polaków stąd pochodzących wymieniono sześciu, a tylko trzem napisano biogram (Juliusz Słowacki, Tadeusz Czacki, Hugo Kołłątaj). Charakteryzując warunki geograficzne, streszczono informacje o ukształtowaniu terenu, przedstawiono rzeki (każdą zilustrowano) i bardzo krótko lasy, klimat, gleby, faunę i florę. Osobny rozdział dotyczy rolnictwa, przemysłu (pokazano m.in. etykiety produkowanych tu alkoholi) i handlu (z informacją o Targach Wołyńskich w Równem, Wystawie Rolniczo-Przemysłowej w Łucku). Pisząc o turystyce oddzielnie potraktowano Wołyń północny i południowy. Wspomniano o ochronie zabytków, organizacjach turystycznych oraz wydanych do 1939 roku przewodnikach krajoznawczych. Osobnymi rozdziałami są *Świątynie Wołynia, Magnaci i szlachta Wołynia oraz ich siedziby*, a także obszerniejsze: *Edukacja na Wołyniu i Wojsko na Wołyniu*. Przedstawiając szkolnictwo omówiono historię Liceum Krzemienieckiego, szkoły bazylianów we Włodzimierzu Wołyńskim i działalność Polskiej Macierzy Szkolnej. Są tu pokazane pocztówki i zdjęcia (także wewnątrz szkół), kopie świadectw oraz pieczęci bibliotek i placówek oświatowych. Jeszcze ciekawiej zilustrowano tematykę wojskową, dodając krótkie omówienia w kolejności: *Osadnictwo wojskowe na Wołyniu po 1920 roku, Korpus Ochrony Pogranicza na Wołyniu, Rozmieszczenie jednostek Wojska Polskiego na Wołyniu (wg podziału na jednostki piechoty i jazdy)*.

Mapą wraz z herbem rozpoczęto część szczegółową, czyli *Opis powiatów województwa wołyńskiego (wg stanu na rok 1931)* i uszczegółowiono, że: „W pierwszej kolejności zaprezentowany zostanie powiat łucki, następnie rówieński, a potem inne w kolejności alfabetycznej. Opis miasta powiatowego ma następującą strukturę: krótki wstęp, w którym zawarto informacje o położeniu, ludności i innych podstawowych kwestiach”¹⁵. Następnie podano *Informacje ogólne*, a w nich możliwości dojazdu do miasta, adresy hoteli (dodano cenę za nocleg jednej osoby), restauracji (z ceną za obiad), kawiarni, cukierni, urzędów państwowych i pocztowych, biur podróży, obiektów sportowych, kin, banków, bibliotek, księgarni, szkół, szpitali, aptek oraz funkcjonujących w lokalnej społeczności towarzystw. Historię każdego miasta dopełniono spisem i krótką charakterystyką zlokalizowanych w nim zabytków (m.in. zamki, pałace, kościoły, cerkwie, synagogi, cmentarze, obiekty przemysłowe) z przykładową trasą turystyczną. Po opisach następują ilustracje i istotną rolę pełni tutaj żywa pagina informując o okresie, z którego pochodzą zdjęcia. Zbiory zdjęć i pocztówek z większych miejscowości ułożono chronologicznie i w nagłówku opisano następująco: „[nazwa miejscowości] pod zaborami”, „... podczas działań wojennych

¹⁵ I. Jasiuk, D. Jasiuk, s. 153.

1914-1920”, „... w niepodległej Polsce”. Prezentację mniejszych miasteczek ograniczono do historii i jednej, kilku lub kilkunastu ilustracji (jeśli w kolekcji znalazło się zdjęcie z okolicznej wioski lub chutoru, to także zostało pokazane). Tom pierwszy zawiera informacje o czterech powiatach: łuckim¹⁶, rówieńskim¹⁷, dubieńskim¹⁸ i horochowskim¹⁹. W tomie drugim przedstawiono powiaty: kostopolski²⁰, kowelski²¹, krzemieniecki²², lubomelski²³, sarneński²⁴, włodzimierski²⁵ i zdołbunowski²⁶.

Z różnym skutkiem dotychczas szukano ilustrujących Wołyń zdjęć w serwisach internetowych²⁷, ale forma papierowej edycji i imponujący zbiór tak opracowany zapewniają wygodę korzystania dla wszystkich (także dla tych, którzy nie mają dostępu do Internetu). Nie dziwi w zasadzie fakt, że na spotkania autorskie przychodzą osoby starsze²⁸ oraz promocja książki prowadzona jest przez towarzystwa kresowe²⁹. Autorzy książki korzystają z rozmaitych form dotarcia do czytelników, m.in. poprzez dedykowany serwis internetowy³⁰. Informacje można znaleźć na Facebooku, w ofercie księgarskiej i na Allegro z bardzo pozytywnymi opiniami nabywców³¹. Cena detaliczna w handlu internetowym waha

¹⁶ Miejscowości: Luck, Ołyka, Cumań, Czartorysk, Czetwertnia, Kiwerce, Kołki, Ławrów, Nieświcz, Rożyszcze, Torczyn, Zaborol, Zofiówka.

¹⁷ Miejscowości: Równe, Korzec, Międzyrzec Korecki, Klewań, Aleksandria, Buhryń, Hoszcza, Szpanów, Tuczyn.

¹⁸ Miejscowości: Dubno, Radziwiłłów, Jarosławicze, Krupiec, Młynów, Smordwa, Targowica, Tesłuhów.

¹⁹ Miejscowości: Horochów, Beresteczko, Brany, Bużany, Chołoniów, Drużkopol, Kisielin, Koniuchy, Łokacze, Zahorów.

²⁰ Miejscowości: Kostopol, Berestowiec, Berezne, Derażne, Huta Stepańska, Janowa Dolina, Kazimierka, Ludwipol, Stepań.

²¹ Miejscowości: Kowel, Hołoby, Kupiczów, Maciejów, Maniewiczze, Mielnica, Niesuchojeże, Powórk, Ratno, Turzysk.

²² Miejscowości: Krzemieniec, Wiśniowiec, Począjów, Bereżce, Białokrynica, Dederkały, Katerburg, Kołodno, Łanowie, Oleksiniec, Szumsk, Wyszogródek.

²³ Miejscowości: Luboml, Szack. Atrakcje: Wielkie jeziora wołyńskie.

²⁴ Miejscowości: Sarny, Dąbrowica, Klesów, Rokitno, Włodzimierzec.

²⁵ Miejscowości: Włodzimierz, Poryck, Turyczany, Uściług, Zimno.

²⁶ Miejscowości: Zdołbunów, Ostróg, Międzyrzecz Ostrogiński, Dermań, Mizocz, Nowomalin, Ożenin, Tajkury.

²⁷ Są one m.in. w: Narodowe Archiwum Cyfrowe, <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/wyszukiwarka>, [dostęp: 3 września 2024]; FotoPolska, <https://wolynskie.fotokresy.pl>, [dostęp: 3 września 2024].

²⁸ M.in.: aa, *Wołyń przedwojenny był piękny*, [relacja ze spotkania autorskiego w Lubelskiej Izbie Lekarskiej – „Medicus”], <https://medicusonline.pl/2024/04/wolyn-przedwojenny-byl-piekny>, [dostęp: 9 września 2024].

²⁹ Np. *Nowa książka o Wołyniu – Towarzystwo Miłośników Kultury Kresowej*, https://www.kresowanie.info/artykuly,n1226,nowa_ksiazka_o_woyniu.html, [dostęp: 9 września 2024].

³⁰ *Wołyń historia ludzie zabytki*, <https://www.polskie-kresy.com>, [dostęp: 9 września 2024].

³¹ Oto dwie z nich: „Książka od samego początku pozytywnie zaskakuje. Przepiękna płócienna oprawa, mapa II Rzeczypospolitej po otwarciu okładki. Lśniący, biały papier. Wydanie w dawnym stylu. Co najważniejsze: bogaty opis Wołynia przed 1939 rokiem we wszystkich aspektach (historia, geografia, ludność, administracja, religia, wojsko itd.), starannie dobrane ilustracje, przy czym

się od 302 zł (hurtownia zaopatrująca biblioteki) do 504 zł (najdroższa oferta Allegro³²). Wydawnictwo oferuje książkę za 380 zł i za 390 zł na Allegro³³ oraz informuje, że rabaty za zamówienia hurtowe ustalane są indywidualnie³⁴. Omówiony tutaj egzemplarz został zakupiony do zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej UJK w Kielcach. Kwerenda w katalogach online (m.in. NUKat, KaRo) ujawniła, że publikację po niespełna dziewięciu miesiącach od wydania posiadają także biblioteki naukowe w Białymstoku³⁵, Katowicach³⁶, Krakowie³⁷, Lublinie³⁸, Łodzi³⁹, Opolu⁴⁰, Poznaniu⁴¹, Szczecinie⁴², Toruniu⁴³, Warszawie⁴⁴, we Wrocławiu⁴⁵, a nawet Gminna Biblioteka Publiczna w Milanowie.

Przed skierowaniem do druku tego tomu „Infotez” dotarła do nas informacja, że podczas otwarcia XXXII Targów Książki Historycznej 28 listopada 2024 roku w Sali Wielkiej Zamku Królewskiego w Warszawie odbyło się uroczyste ogłoszenie laureatów tegorocznej Nagrody KLIO. W kategorii edytorskiej wręczono pięć równorzędnych wyróżnień i otrzymało je m.in. Wydawnictwo „Kresowe Drogi” za edycję książki *Wołyń. Historia, ludzie, zabytki*⁴⁶.

Bibliografia:

aa, *Wołyń przedwojenny był piękny*, <https://medicusonline.pl/2024/04/wolyn-przedwojenny-byl-piekny>.

Dębski Krzesimir, *Nic nie jest w porządku. Wołyń – moja rodzinna historia*, Warszawa 2016.

bardzo duża ich ilość jest powiększona na całą stronę oraz niesamowicie precyzyjne dopasowanie ilustracji do treści. Publikacja jest już u mnie na półce i mogę śmiało napisać, że jest to najwyższa liga. Widać duży nakład inwestora i jego zamysł, którym zapewne było wydanie dzieła wyjątkowego bez względu na koszty, co musi mieć przełożenie także na cenę końcową produktu”; „Bogaty zbiór wyrazistych pocztówek z lat 30 XX wieku połączony z ciekawymi opisami z łatwością przenosi nas do czasów kiedyś tak spokojnej krainy historycznej. Jestem pod wrażeniem pasji autorów. Gorąco polecam”. Zob. <https://allegro.pl/oferta/wolyn-historia-ludzie-zabytki-15000487201>, [dostęp: 3 września 2024].

³² Stan na 6 września 2024 roku.

³³ Stan na 9 września 2024 roku.

³⁴ *Zapraszamy do zakupu książki*, <https://www.polskie-kresy.com/about-8>, [dostęp: 9 września 2024].

³⁵ Książnica Podlaska im. Łukasza Górnickiego.

³⁶ Biblioteka Śląska.

³⁷ Biblioteka Jagiellońska.

³⁸ Biblioteka Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Biblioteka Uniwersytecka Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. Hieronima Łopacińskiego.

³⁹ Biblioteka Uniwersytetu Łódzkiego.

⁴⁰ Biblioteka Uniwersytetu Opolskiego.

⁴¹ Biblioteka Raczyńskich, Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Adama Mickiewicza.

⁴² Książnica Pomorska.

⁴³ Biblioteka Uniwersytecka Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

⁴⁴ Biblioteka Narodowa, Biblioteka Uniwersytecka, Centralna Biblioteka Geografii i Ochrony Środowiska Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk.

⁴⁵ Biblioteka Uniwersytecka.

⁴⁶ *Nagroda KLIO. Konkurs*, w: *Fundacja Historia i Kultura*, <https://historiaikultura.pl/nagroda-klio>, [dostęp: 2 grudnia 2024].

- Dokumenty zbrodni wołyńskiej*, t. 1-2, oprac. Edward Gigilewicz, Leon Popek, Paweł Sokołowski, Tadeusz Zych, Warszawa 2023-2024.
- FotoPolska, <https://wozynskie.fotokresy.pl>.
- (fran), *Wołyń – historia, ludzie, zabytki*, <https://rynek-ksiazki.pl/aktualnosci/wozyn-historia-ludzie-zabytki>.
- Jan Bodakowski prezentuje nowości wydawnicze: Ireneusz Jasiuk o Wołyniu, wydawnictwa z Japonii, Kamil Zlinczuk, <https://www.facebook.com/watch/?v=479091231157844>
- Janicki Jerzy, *Cały Lwów na mój głów... Alfabet lwowski*, Warszawa 1993.
- Jasiuk Ireneusz, *Historia uzdrowisk na Kresach Wschodnich Polski w okresie międzywojennym na wybranych przykładach: Truskawiec, Druskienniki oraz Morszyn Zdrój*, dysertacja doktorska, promotor: dr hab. Jerzy Stefan Reymond, Warszawski Uniwersytet Medyczny 2019 [maszynopis].
- Jasiuk Ireneusz, *Truskawiec – dzieje kresowego uzdrowiska na tle różnorodności kulturowej i etnicznej Małopolski Wschodniej*, „Acta Humana” 2017, vol. 8, s. 231-246, <https://journals.umcs.pl/ah/article/view/5723>.
- Jasiuk Ireneusz, Jasiuk Damian, *Wołyń. Historia, ludzie, zabytki*, t. 1-2, Lublin 2023.
- Kempczyński Lech, *Ukraina zbrodni. Historia, o której nie powiedzą ci politycy i dziennikarze*, Warszawa 2017.
- Koprowski Marek Andrzej, *Mord na Wołyniu. Przemilczane ludobójstwo na Polakach*, Poznań 2023.
- Koprowski Marek Andrzej, *Mord na Wołyniu. Zbrodnie ukraińskie w świetle relacji i dokumentów*, t. 1-2, Zakrzewo 2017-2018.
- Nagroda KLIO. Konkurs, w: *Fundacja Historia i Kultura*, <https://historiaikultura.pl/nagroda-klio>.
- Narodowe Archiwum Cyfrowe, <https://www.szukajwarchiwach.gov.pl/wyszukiwarka>.
- Nowa książka o Wołyniu – Towarzystwo Miłośników Kultury Kresowej, https://www.kresowianie.info/artykuly,n1226,nowa_ksiazka_o_wozyniu.html.
- O autorach, <https://www.polskie-kresy.com/about-5>.
- Ocaleni z ludobójstwa. Wspomnienia Polaków z Wołynia, oprac. Joanna Karbarz-Wilińska, Bartosz Januszewski, Gdańsk 2023.
- Odsłonięto wykłety pomnik Rzezi Wołyńskiej, <https://muzeum-ak.pl/relacja/odslonieto-wyklety-pomnik-rzezi-wozynskiej/106/0/0/>.
- Socha Miłosz, *Wołyń. Świadkowie mówią*, Łódź 2019.
- Szablowski Witold, *Opowieści z Wołynia*, Warszawa 2023.
- Turejko Tomasz, *Zbrodnia wołyńska w świetle prawa międzynarodowego*, Warszawa 2023.
- Województwo wołyńskie, <https://wozynskie.fotokresy.pl>.
- Województwo Wołyńskie w świetle cyfr, „Wiadomości Turystyczne” 1932, nr 1, s. 1, https://jbc.bj.uj.edu.pl/Content/370528/PDF/NDIGCZAS018195_1932_001.pdf.
- Wołyń bez mitów. Kulisy ukraińskiego ludobójstwa na Polakach, red. Paweł Zdziarski, Warszawa 2023.
- Wołyń historia ludzie zabytki, <https://www.polskie-kresy.com>.
- Wołyń – historia, ludzie, zabytki, <https://allegro.pl/oferta/wozyn-historia-ludzie-zabytki-15000487201>.
- Zapraszamy do zakupu książki, <https://www.polskie-kresy.com/about-8>.

Aneks

Ilustracja 1. Ireneusz Jasiuk – kadry z filmu promującego nowowydaną książkę

Źródło: Jan Bodakowski prezentuje nowości wydawnicze: Ireneusz Jasiuk o Wołyńiu, wydawnictwa z Japonii, Kamil Zlinczuk, <https://www.facebook.com/watch/?v=479091231157844>, [dostęp: 3 września 2024].

Ilustracja 2. Pocztaówka pokazująca lokalizację księgarni we Włodzimierzu Wołyńskim

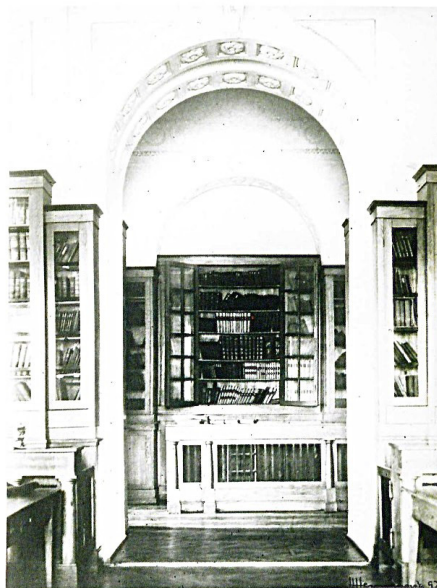
Źródło: Skan fragmentu strony 877 – I. Jasiuk, D. Jasiuk, *Wołyń. Historia, ludzie, zabytki*, t. 2, Lublin 2023.

Ilustracja 3. Biblioteki: Liceum Krzemienieckiego i Polskiej Macierzy Szkolnej w Równem

Edukacja na Wołyniu

264. Bibliotekarz Liceum Krzemienieckiego

262–263. Biblioteka Liceum Krzemienieckiego

w 1938 roku powstały na Wołyniu trzy: w Łucku, Olyce i Sarnach – a także przedszkola, koła opiekuńcze, domy oświatowe i biblioteki. W 1938 roku działa 97 bibliotek stałych i 403 wędrownie, największa powstała się w Równem (im. J. Jarzembskiego, 16 688 woluminów), z innych, większych, należy wymienić w Dubnie (4300 woluminów) czy Krzemieńcu (4000 woluminów). Polska Macierz Szkolna wspomaga wszystkie dzieci bez względu na narodowość.

270. Grono nauczycielskie Szkoły Handlowej PMS w Równem

272. Biblioteka PMS im. Jerzego Jarzembskiego w Równem

271. Budynek przy ul. Piłsudskiego 13 w Równem, w którym mieści się Szkoła Handlowa i biblioteka PMS

273. Stempel biblioteki PMS w Równem

274. Stempel Szkoły Handlowej PMS w Równem

Źródło: Skany fragmentów stron: 104-105, 107 – I. Jasiuk, D. Jasiuk, *Wołyń. Historia, ludzie, zabytki*, t. 1, Lublin 2023.

Ilustracja 4. Informacje ogólne, w tym o bibliotekach i księgarniach w Łucku i Ostrógu

156

WOŁYŃ

Sport:

W mieście funkcjonują polskie i żydowskie kluby sportowe. Obok zamku siedzibę ma „Przystań Wioślarska”. Łuck jest najbardziej znany z tej dyscypliny ze względu na warunki do jej uprawiania.

Kina:

Miejskie (u. Kordeckiego), Słońce (ul. Jagiellońska 51).

Banki:

Bank Polski (ul. Bernardyńska), Bank Rolny (ul. Piłsudskiego), Bank Kupiecki (ul. Jagiellońska 24), Bank Ludowy (ul. 3-go Maja 22), Miejska Kasa Oszczędności (ul. Jagiellońska 6), Powiatowa Komunalna Kasa Oszczędności (ul. Mickiewicza 2), Okręgowa Kasa im. Stefczyka (ul. Sienkiewicza 15, ul. Jagiellońska 45), Centralna Kasa Spółek Rolniczych (ul. 3-go Maja 18), Bank Spółdzielczy Ziemi Wołyńska (ul. Mickiewicza 5), Bank Kredytowo-Towarowy (ul. Jagiellońska 18).

Biblioteki:

Biblioteka Publiczna w gmachu Urzędu Wojewódzkiego, Biblioteka Kapitulna przy katedrze, prowadzona przez biskupa Karola Niedziałkowskiego, oraz Biblioteka Policyjna. Przy wszystkich mieszczą się wypożyczalnie książek.

Księgarnie:

Dobrzańskiego, Baranowskiego oraz Komarnickiego (wszystkie przy ul. Jagiellońskiej) i inne.

Powiat zdołbunowski

909

Sport:

Ośrodek Wychowania Fizycznego Miejskiego Komitetu PW i WF prowadzi plażę i kąpielisko (ul. Tatarska, przy ujściu rzeki Wilii do Horynia).

Kina:

Bajka (ul. 11-go Listopada 34), Expres (ul. 11-go Listopada 65).

Biblioteki:

Polskiej Macierzy Szkolnej (ul. 11-go Listopada 59), Świątlicy Strzeleckiej (ul. 11-go Listopada 46) i Rosyjskiego Towarzystwa Dobroczynności (ul. 11-go Listopada 79).

Księgarnie:

„Świt” Spółdzielnia Nauczycielska (ul. 11-go Listopada 45).

Szpital:

Szpital Sejmiku Powiatowego (ul. Strzelecka), TOZ (ul. Tatarska 92).

Apteki:

Stara (ul. 11-go Listopada 46), Szrajera (ul. 11-go Listopada 16).

Towarzystwa:

Polskie Towarzystwo Krajoznawcze (plac Słowackiego 6 – Gimnazjum Państwowe).

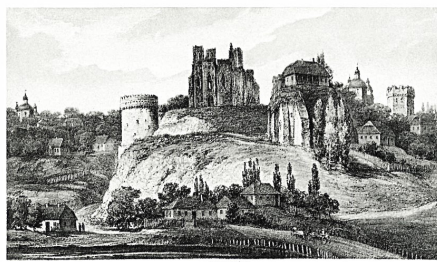

Fig. 116. Ruiny zamku zdołbunowskiego przez Fitylę z Nitawicą. Kopia na Ostrogu w r. 1211, kopia zesz. Rys. z 1813.

Fig. 117. Ruiny katedry i klasztoru zbudowane przez księcia Michała Ostroskiego, zbudował go św. Ostroski. To spieszny rysunek artysty Józefa Czajkiewicza, opracowany z pod Okrutną 5, 1924.

Źródło: Skany fragmentów stron 156 i 909 – I. Jasiuk, D. Jasiuk, *Wołyń. Historia, ludzie, zabytki*, t. 1-2, Lublin 2023.

Ilustracja 5. Nagłówki prasy wołyńskiej

Źródło: *Wołyń historia ludzie zabytki*, <https://www.polskie-kresy.com/about-3?pgid=lr296284-cf5f2a38-4563-485e-8377-3b5c419ee3fb>, [dostęp: 3 września 2024].

Data zgłoszenia tekstu: 23.09.2024

Data akceptacji tekstu: 30.09.2024